

KÜÇÜK ASYA SİKKELERİ ÜZERİNDEKİ MİMARLIK YAPITLARI İLE İLİŞKİLİ OLAN RESİMLER

II

Mükerrem (Usman) Anabolu*

Küçük Asya sikkeleri üzerindeki mimarlık yapıtları ile ilişkili olan resimler, iki türledürler:

1. Sikkenin darbedildiği sırada yapılmış olan veya eskiden beri var olup ta önemli olmakta devam eden yapıları gösteren resimler,
2. Dinsel törenler, şenlikler veya oyunlarla ilişkili olan veya siyasal olayları vurgulayan resimler.

Sayınca daha çok olan 1. türlü resimlerde, yapının veya yapıların kendisi veya kendileri konuyu oluşturduğundan veya oluşturduklarından başka birşeye yer verilmemiştir. Sikke yuvarlağının tümünü kaplayan yapı veya yapılar, olabildiği veya olabildikleri kadar aslına yakın ve detaylı gösterilmişlerdir (Res. 1). Tarihe karışmış olan mimarlık yapıtları veya yapıtlarını tanıyıp özelliklerini saptayabilmek için, en çok bu türlü resimlerden yararlanılabilir.

Bu türlü resimlerin, neokori sikkeleri üzerindeki resimler olarak tanımlayabileceğimiz bir kolu vardır. Bunlar da, aslına yakın olan resimler kadar sayılar da önemlidirler. Özellikle birden fazla imparator tapınağını bir arada gösteren resimli sikkelerde, tapınaklardan herbirine ayrılmış alan küçük olduğundan, detaylar iyice gösterilememektedirler (Res. 2 ve 3). Buna ek olarak resimlerin, belli bir örneğin yinelenmiş olması sakıncası vardır. Neokori sikkelerinde, bir arada gösterilmiş olan tapınaklar, aslında birbirlerinden ayrı zamanlarda ve birbirlerinden ayrı mekânlarda inşa edilmişlerdir. Bu nedenle yapılarla ait özellikler ve yapıların birbirlerine göre durumları, bu sikkelerden öğrenilemezler.

İmparator Caracalla'nın Asklepios Tapınağı'nın önünde sunu sunusunu gösteren Pergamon (Bergama) sikkeleri (1), Elagabalus'un Artemis

---

* Prof. Dr. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Arkeoloji-Sanat Tarihi Böl. Öğ. Üyesi.
(1) B. Pick. Die Tempeltragenden Gottheiten und die Darstellung der Neokorie auf Münzen, *Oesterreichische Jahreshefte*, c. VII (1904), s. 36 res. 10; H. v. Fritze, *Die Münzen von Pergamon*, lev. VII/7 ve lev. VIII/9.

Ephesia Tapınağı'nın önünde libation yapışı (sıvı durumundaki sunuyu sunuşu) nı gösteren Ephesos (Efes, Selçuk) sikkeleri (2), Apollon Klarios Tapınağı'nın önünde toplanmış olan 13 serbest şehrin temsilcilerinin sunu sunuşlarını gösteren Kolophon (Değirmendere) sikkeleri (3) ile imparator Valerianus'un libation yapışını gösteren Aigai (Ayas) sikkelerinde (4), bunları darbettirenlerin dindarlığı belirtilmiştir. Kolophon sikkesi KOINON TON IONON (İonia Birliği) şehirlerinin, Kolophon'u, aynı zamanda toplantı yeri olarak seçmiş olduklarını da gösterir (Res. 4).

Bir gymnasion'u canlandıran Nikaia (İznik) sikkeleri (5), şenlikler ve yarışmalar ile ilişkili olan resimlere örnek olarak verilebilirler. Bunlar, söz konusu olan şenliklerin veya yarışmaların yılının saptanmasına yarayabilirler. Laodikeia (Eskihisar) Forumu'nu canlandırmakta olan sikkede, İmparator Caracalla'nın halka birtakım haklar bahşetmiş olduğu vurgulanmaktadır (6) (Res. 5). Burada sadece bir dekor olan mimarlık yapının kendisi hakkında birşey öğretmez. Tarih bilgimizi arttırır.

Neokaisareia (Niksar) ile Philadelphia (Alaşehir) ya ait olan sikkeler, tapınağın içerisinde ikinci bir tapınağı gösterirler (7 ve 8). Kanımızca yapılarda bu tür naiskos'lar olmamış olsalardı sikke resimleri de söz konusu tapınakları bu türlü gösteremezlerdi. Nitekim Sagalassos (Ağlasun) daki Dioskur'lar (Dioskuroi) (Castor ve Pollux) Tapınağı'nın içerisinde her ikisi de ayrı birer sunak içeren 2 naos'un bulunduğu, sikke resimlerinden çıkarılmaktadır (9).

---

(2) B. V. Head, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, İonia**, s. 92 no. 307; B. L. Trell, **The Temple of Artemis at Ephesus**, lev. iv/2-4.

(3) B. V. Head, *a.g.e.*, s. 45 no. 60 lev. vii/6.

(4) G. F. Hill, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Lycaonia, İsauria and Cilicia**, s. 27 no. 39 lev. v/4.

(5) W. Wroth, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Pontus, Paphlagonia and Bithynia**, s. 153 no. 13 lev. xxxi/15, s. 154 no. 14 lev. xxxi/16; W. H. Waddington, E. Babelon, E. Reinach, **Recueil Général des Monnaies Grécques d'Asie Mineure**, c. 1/3, s. 400 no. 27 ve 28 lev. lxvi/3 ve 4, s. 401 no. 32 ve 33 lev. lxvi/8 ve 9.

(6) B. V. Head, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Phrygia**, s. 316, no. 227 lev. xxxvii/1.

(7) Bellinger, **The Eight and Ninth Dura Hoards**, s. 80 no. 340 lev. xii/340.

(8) B. V. Head, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Lydia**, s. 202 no. 86.

(9) G. F. Hill, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Pisidia**, s. 243, no. 20, s. 244 no. 23 ve 24.

KÜÇÜK ASYA SIKKELERİ ÜZERİNDEKİ MİMARLIK YAPITLARI...

Prusa (Bursa) sikkelerinden birisi, kıvrık arşitravlı bir hexastylos tapınak cephesi gösterir. Bunun cephe sütunu sayısı, bu tür cephelerde görmeğe alışık olduğumuz sayıdan 2 fazladır (10) (Res. 6). Kült heykeli gösterilmemiş olduğuna göre sikke resmindeki kıvrık arşitrav, tapınağın kendisinde de vardır. Zela (Zile) sikkelerindeki tetrastylos tapınak da, aynı şekilde kesik alınlıklı olmalıdır (11).

Sikke resimlerinden bazıları, tapınak mı yoksa alelâde bir niche mi olduğunu anlayamadığımız birtakım ilkel yapıları canlandırır. Bunlar, ait oldukları şehirlerdeki kültür hakkında açıklama yapmaları bakımından önemlidirler. Örneğin Sinope (Sinop) da Autolykos ile Nemesis'in, Philadelphia (Alaşehir) ve Titiopolis (Sikkeler sayesinde adı bilinen bir Kilikia şehri) de Tykhe kültürünün varlığı, bu tür sikke resimlerinden çıkarılmaktadır (12, 13 ve 14). Autolykos tanrı olmadığı halde, Sinope'de tanrı gibi saygı görmüştür. Nikaia (İznik) da Commodus kültürünün varlığı, gene bu tür sikke resimleri sayesinde saptanmıştır (15).

Varlıklarını sikke resimlerinden öğrendiğimiz sunaklar da vardır. Örneğin Sardis veya Sardeis (Sart, Salihli) de Zeus Lydios, Kyzikos (Balıkız) da Kore Soteira ile Selge (Zerk) de Zeus ve Herakles sunaklarının varlıkları sikke resimleri sayesinde bilinmektedir (16, 17 ve 18) (Res. 7).

---

(10) W. H. Waddington, E. Mabelon, E. Reinach, *a.g.e.*, s. 1/3, s. 531 no. 115 lev. xc1/31, c. 1/4, s. 593, no. 7.

(11) W. H. Waddington, E. Babelon, E. Reinach, *a.g.e.*, c. 1/1, s. 116 no. 1 lev. xvi/13, s. 118, no. 17 ve 18 lev. xvi/23 ve 24.

(12) W. H. Waddington, E. Babelon, E. Reinach, *a.g.e.*, c. 1/1, s. 200 no. 101, lev.

(13) G. F. Hill, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*. xviii/16, s. 207 no. 161 lev. xxviii/24, s. 208 no. 159 lev. xxviii/22, s. 209 no. 162; W. Wroth, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus*, s. 102 no. 62 lev. xxiii/10.

(13) G. F. Hill, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*. **Lycaonia, İsauria and Cilicia**, s. 321 no. 1 lev. xxxviii/7.

(14) F. Imhoof - Blumer, *Kleinasiatische Münzen*, c. 1, s. 8 no. 8 lev. 1/10.

(15) W. H. Waddington, E. Babelon, E. Reinach, *a.g.e.*, c. 1/3, s. 437 no. 302 lev. lxxxvi/6.

(16) B. V. Head, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*. **Lydia**, s. 267 no. 178 lev. xvii/11.

(17) W. Wroth, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*. **Mysia**, s. 42 no. 185 lev. xi/8, s. 45 no. 205 ve 206 lev. xii/9 s. 53 no. 251 lev. xiv/2, s. 58 no. 278.

(18) G. F. Hill, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, **Lycia, Pamphylia and Pisidia**, s. 266 no. 68, 69 ve 78 lev. xli/3, s. 267 no. 84 lev. xli/5, no. 86 lev. xli/6; F. Imhoof - Blumer, *a.g.e.*, c. 11, s. 406 no. 27 lev. xv/12.

Bunların büyük mimarlık yapıtları olmaları da gerekmez, iddiasız küçük sunaklar olabilirler.

Küçük Asya sikkelerinde, genellikle şehirleri için önemli olan mimarlık yapıtları canlandırılmışlardır.

Ancak sikke resimlerinden bazıları, kendilerinden ciddi bir sonuç çıkarılmayacak kadar gelişi güzel yapılmışlardır. Zeus Tapınağı'nı gösteren Tios (Filyos) sikkesi ile Kybele Tapınağı'nı gösteren Sipylos Dağı eteklerindeki Magnesia (Manisa) sikkesi böyledirler (19 ve 20) (Res. 8). Tetrastilos tapınak cephesini gösteren Kibyra (Horzum) sikkelerinde, alınlık hiç resmedilmemiştir (21).

---

(19) W. H. Waddington, E. Babelon, E. Reinach, a.g.e., c. 1/4, s. 634 no. 138 lev. cx/6.

(20) B. V. Head, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Lydia**, s. 147 no. 61 lev. xvi/7.

(21) A. Löbbecke, Griechische Münzen aus meiner Sammlung, III, **Zeitschrift für Numismatik**, c. xv (1887), s. 51 lev. iii/15.

RESİMLER

Res. 1— Octostylos tapınak cephesini gösteren bir sikke.

Res. 2— İki neokor tapınağının varlığını gösteren bir sikke.

Res. 3— Üç neokor tapınağının varlığını gösteren bir sikke.

Res. 4— Apollon Klarios Tapınağı'nı gösteren Kolophon (Değirmendere) sikkesi.

Res. 5— Forum'u gösteren Laodikeia (Eskihisar) sikkesi.

Res. 6— Kıvrık arşitravlı tapınak cephesini gösteren Prusa (Bursa) sikkesi.

Res. 7— Zeus LYAIOS sunağı'nı gösteren Sardis veya Sardeis (Sart, Salihli) sikkesi.

Res. 8— Kybele Tapınağı'nı gösteren bir Sipylos Dağı eteklerindeki Magnesia (Manisa) sikkesi.